DEBRECENI EGYETEM FOLIA URALICA DEBRECENIENSIA 22.
FINNUGOR NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉK DEBRECEN, 2015

Száz éves a finn- és finnugoroktatás a Debreceni Egyetemen

MATICSÁK Sándor – KERESZTES László

Debreceni Egyetem
maticsak.sandor@ arts.unideb.hu, keresztes.laszlo@ arts.unideb.hu

1. Szervezeti kérdések. Az egyetem 1914-es megalapításától kezdve folyamatosan oktattak és kutattak finnugor nyelveket az egységes Magyar és Finnugor Nyelvészeti Tanszék keretében. Az első tanszékvezető az ismert osztják nyelvkutató, gyűjtő és folklorista, Pápay József volt (1873–1931). Őt a jeles dialektológus, Csűry Bálint (1886–1941) követte. Csűry egy évtizedig vezette a tanszéket, s szinte ugyanennyi jutott a nagy iskolateremtő nyelvtörténésznek, Bárczi Gézának is (1894–1975, tszv. 1941–1952), aki maga is tartott finnugor órákat, s mellette magántanárként Papp Istvánt foglalkoztatta a finn nyelv oktatásában.

1952 őszén, miután Bárczi munkatársai nagy részével Budapestre ment, két tanszéket hoztak létre: Papp István (1901–1972) vezetésével a Magyar Nyelvtudományi Tanszéket és az önálló Finnugor Nyelvtudományi Tanszéket, amelynek vezetőjévé Kálmán Bélát (1913–1997) nevezték ki. Kezdetben a két tanszék munkája nem vált szét élesen, hiszen az akkori oktatógárda egyaránt tartott magyar és finnugor órákat.

Sokáig csak a magyar nyelvészeti képzésen belül lehetett finnugrisztikát tanulni, mígnem 1963-ban elindították a finnugor szakot (harmadik vagy C-szakként), amely lehetővé tette, hogy a finnugor nyelvek, a finnugor népek irodalma, történelme és néprajza iránt érdeklődő hallgatók szakszerűen elmélyedhessenek a finnugor stúdiumokban. Ez az átalakítás gyökeresen megváltoztatta a szaktárgy státusát: az alárendeltségi helyzetből egyszeriben olyan stúdiummá nőtt föl, amelynek felvételét csak a legkiválóbb hallgatóknak engedélyezték. Eleinte kétévenként vettek föl 3-3 hallgatót, később sikerült évenként folytatni a képzést 1-2 új hallgatóval (akkor még nem volt mennyiségi termelés, nem élt a minél több hallgató felvételének kényszere). 1977-ig, a tanszék 25 éves jubileumáig 16 fő diplomázott, majd 1977 és 1990 között további 34 fő végzett.

A tanszék életében igen jelentős volt 1990-ben a VII. Nemzetközi Finnugor Kongresszus megszervezése. Ennek pozitív hozadéka volt, hogy sikerült a finnugor szakot B-szakká emelnünk, és mellette – az országban másodikként – a finn B-szakot is elindítanunk. Külön szerencsénkre a tanszék oktatói létszámát végre új státussal tudtuk bővíteni, s az 1971 óta meglévő finn lektori státus mellé észtet is kaptunk.

A B-szakos képzés robbanásszerűen megnövelte a hallgatói létszámot. A finnugor szakot korábban is főként a finn nyelv és Finnország iránt elkötelezett hallgatók választották, akik „árukapcsolással" a finn nyelv tanulása mellett kénytelenek voltak kisebb rokon nyelveket is hallgatni. A finn szak népszerűségét növelte, hogy ez idő tájt már könnyebb volt a külföldi utak megszervezése, több ösztöndíjas utazhatott Finnországba részképzésre, s megindult a hallgatók és vendégtanárok cseréje is. A képzés sokoldalúbb, s ezáltal hatékonyabb is lett. – 1993 és 2002 között, kilenc év alatt már 72 finn szakos és nyolc finnugor szakos végzett. (A tanszék ezredfordulóig tartó tevékenységéről részletesebben ld. Jakab 1990; Keresztes 1990, 2002, 2003.)

Ez a kitűnő rendszer 2006-ig, a kétciklusú képzés, a bolognai folyamat bevezetéséig élt. Az új, egyszakos képzési rendszer hátrányosan érintette a kisebb szakokat, ekkortájt szűnt meg például a latin diszciplináris szak, s kezdtek el halódni más nyelvszakok is. A finn, finnugor stúdiumok még náluk is rosszabb helyzetbe kerültek, mert a minisztérium egy tollvonással megszüntette ezeket az alapszakokat, s csak ún. 50 kredites specializációk keretében indulhattak a képzések. Szerencsére – hasonlóan a többi egyetemhez – a finnül tanulni vágyók nem törtek meg a bürokratikus intézkedések súlya alatt, s az új rendszerben is szép számmal jöttek hozzánk. Finnül sokan, de „finnugorul" lényegesen kevesebben akartak tanulni, ezért nekünk választanunk kellett. A kar sanyarú gazdasági helyzetében nem engedhette meg a nagyon kis létszámú specializációk indulását (akkoriban 10 fő volt a limit), ezért csak egy képzési formát indíthattunk, s ez a finn lett, benne természetesen finnugor stúdiumokkal. Ez a specializáció minden várakozásunkat felülmúlva nagyon sikeresnek bizonyult és bizonyul a mai napig. Ehhez nagymértékben hozzájárult az is, hogy minden félévben meghirdetjük a heti két órás „előkészítő jellegű" *Finn nyelv és kultúra* c. kurzust. Ezt szemeszterenként 100–150 diák veszi fel.

Képzésünk népszerűségét nagymértékben növeli, hogy 2009-ben sikerült akkreditálni a finnugrisztika mesterszakot is, amelyre mostanában évente 8–12 hallgatót veszünk fel, ezzel a kari létszámrangsorban a hatodik-hetedik helyen állunk. A szak népszerűségét a finn- és észtországi ösztöndíjak is fokozzák, évente mintegy 25 hallgatónk mehet külföldre tanulni. A képzési piramis a

doktori iskolával lett teljes, a megújított nyelvészeti doktori iskola keretében 2002 óta működik alprogramunk.

A tanszék régóta intézeti keretek közt működik, a Magyar Nyelvtudományi Tanszékkel egy egységet alkotva. Kapcsolatunk évtizedek óta zökkenőmentes, példamutatóan jó.

2. Oktatás. A finnugor tanszék elsősorban nyelvészeti tárgyakat oktat, a finn alapképzés, finnugor mesterképzés mellett tevékenyen részt veszünk a magyar szakosok oktatásában is. Ezen belül jelenleg finnt és lappot oktatunk, finnugor szemináriumot tartunk, s a mi feladatunk *A magyar nyelv eredete* c. előadás gondozása is. A BA- és MA-képzés gerincét a finn nyelv és kultúra oktatása adja. Ennek Debrecenben nagy hagyományai vannak. Nemcsak azért, mert egyetemünk fennállása óta folyamatos a finntanítás, hanem azért is, mert itt készültek Papp Istvánnak – és tanítványainak – azok a nyelvkönyvei,[1] amelyek évtizedeken át szolgálták és szolgálják ma is a finnoktatást, és itt dolgoztak azok a nyelvészek, akik a finn–magyar szótárirodalom legjelentősebb alkotásaival örvendeztették meg a tanulni vágyókat. E körben mindenki jól ismeri Papp István, Jakab László és Nyirkos István szótárait.[2]

Az oktatás színvonalának emeléséhez nagymértékben hozzájárulnak a lektorok: nélkülük elképzelhetetlen a tanszéki munka, az egyetemi élet. Az első lektorunk Outi Karanko-Pap volt, aki 1972-ben kezdte meg munkáját (1972–81). Őt Marketta Huitu (1981–86), Harri Mantila (1986–87), Irene Wichmann (1987–88), Pirkko Lehto (1988–91), Heidi Vaarala (1991–93), Tuula Jäppinen (1993–96), Anna Tarvainen (1996–2001), Sanna Lähde (2001–6), Petteri Laihonen (2006–11) és a jelenlegi lektorunk, Susanna Virtanen követte. Jelentős a vendégtanárok munkája is, róluk később ejtünk szót.

A finn szak bevezetése szükségessé tette a balti finn nyelvészet oktatását, s ezzel együtt az észt nyelv tanulásának állandó lehetőségét. Az államközi egyezmények keretében 1992-től működik észt lektor egyetemünkön. Az ed-

[1] Papp István: *Finn nyelvtan.* Bp. 1956, *Finn nyelvkönyv.* Bp. 1957, *Finn olvasókönyv szójegyzékkel.* Bp. 1959, *Finn kresztomátia.* Bp. 1966, *A finn nyelv alapelemei.* Bp. 1967; Outi Karanko – Maria Vilkuna – Keresztes László: *Finn nyelvkönyv.* Bp. 1979; Outi Karanko – Keresztes László – Irmeli Kniivilä: *Finn nyelvkönyv 1.* Bp. 1985, 1996 és *Finn nyelvkönyv 2.* Bp. 1990; Kiss Antal: *Finn I. évf. magyar szakosoknak.* Debrecen 1986; Maticsák Sándor – Anna Tarvainen: *Finn nyelv.* Debrecen, 2010[4].

[2] Papp István: *Finn–magyar szótár.* Bp. 1962, 1970, 1978, 1993, 2003; Nyirkos István: *Unkarilais–suomalainen sanakirja.* Helsinki 1969, *Suomi–unkari–suomi taskusanakirja.* Helsinki 1976, 1989, 1995, *Uusi suomi–unkari–suomi taskusanakirja.* Helsinki 1996, 2000, 2004, 2006, 2009; Papp István – Jakab László: *Magyar–finn szótár.* Bp. 1985; Jakab László: *Finn–magyar diákszótár.* Bp. 2007, *Magyar–finn szótár.* Bp. 2013.

digi lektorok – Anu Kippasto (1992–96), Leila Kubinyi (1996–2001), Hiie Rüütel (2001–3), Kirli Ausmees (2003–8), Kai Tiislär (2008–15) és Silvia Sokk (2015–) – révén az észt nyelv és kultúra iránti érdeklődés fokozatosan növekszik. A jelenleg használatos egyetlen, magyaroknak szánt észt nyelvkönyv is debreceni szerzőktől való.[3]

A finn nyelv és irodalom korában tanárszakként is végezhető volt, hiszen a debreceni Csokonai Gimnáziumban régóta folyamatosan tanítanak finn nyelvet, amelyből érettségi vizsga is tehető. A fakultatív finn nyelvi oktatás megszervezésében és fenntartásában Salamon Ágnesnek vannak jelentős érdemei. Sajnos, a bolognai folyamat ezt a képzési formát is elsöpörte. Jelenleg azon munkálkodunk, hogy a társegyetemekkel összefogva újból elindíthassuk a tanítást, de próbálkozásaink eddig nem jártak sikerrel.

A finnugrisztika oktatásában az alaptárgyak mellett az adott korszak kutatásai irányai kaptak jelentősebb szerepet. Kálmán Béla idején a vogul, Vértes Edit idején az osztják, Keresztes László idején – és jelenleg is – a mordvin és a lapp került vezető helyre. De ez már átvezet következő fejezetünkhöz, a kutatási tevékenységünk bemutatásához.

3. Kutatás. A finnugor tanszék kutatási profiljának meghatározása a mindenkori tanszékvezető feladata és felelőssége. Csűry Bálint és Bárczi Géza a magyar nyelvjáráskutatás és a magyar nyelvtörténet terén alkotott maradandót. Papp István korábban említett finn nyelvkönyvei és szótárai mellett elsősorban magyar nyelvész volt, az ő munkásságukról itt most nem szólunk. (Csűry Bálintról: Bakó 1941, Balassa 1988; Bárczi Gézáról: Szathmári 1995; Papp Istvánról: Jakab 1971, Kálmán 1972.)

Kálmán Béla (1913–1997) több mint három évtizedes tanszékvezetői (1952–1983) tevékenysége a kezdetekben hosszú időre meghatározta a kutatások irányát. Pápay József osztják orientációja után két évtizeddel a másik obiugor nyelv, a vogul került a középpontba. Kálmán Béla kezdetben Munkácsi Bernát szövegkiadásához készített terjedelmes magyarázatokat és szómutatót. Ennek elismeréseképpen kapta meg a professzori kinevezést 1952-ben. Egyetemi segédkönyvnek szánta *Manysi nyelvkönyvét*, amelyet leningrádi tanulmányútja során, az ott tanuló vogulok – közöttük a később világhírre szert tett költő, Juvan Sesztalov – segítségével bővített modern kresztomátiává.

Munkácsi gyűjtéséből legtovább nagy nyelvjárási szótárának anyaga váratott magára. Az 1986-ban megjelent *Wogulisches Wörterbuch,* amelyet Kálmán Béla saját gyűjtésével is kiegészített, a vogul nyelv eddigi legteljesebb

[3] Anu Kippasto – Nagy Judit: *Észt nyelvkönyv.* Miskolc 1995.

szótára, amely méltán szerzett elismerést világszerte a szerkesztőnek. A szöveg- és szótárkiadásból kelt szárnyra Kálmán Béla másfélszáz vogul nyelvészeti tárgyú tanulmánya. Kiemelkedő tudományos teljesítmény akadémiai doktori értekezése, a vogul szókincs orosz jövevényszavaival foglalkozó monográfiája. A vogul népköltészet kincsét népszerűsítette a *Leszállt a medve az égből* című reprezentatív válogatásával.

Kálmán Béla behatóan foglalkozott dialektológiai kérdésekkel, a magyar nyelv történetével, szófejtéssel is, és kedvenc területei közé tartozott a magyar és az általános névtan. *A nevek világa* országszerte ismertté és népszerűvé tette, ez az alkotása igazi sikerkönyvnek számított, amit több magyar és angol nyelvű kiadása is jelzett. Kálmán Béla a tudományos ismeretterjesztés feladatait is szívügyének tekintette. Több külföldi felsőoktatási intézményben adott elő, aktív tagja volt nemzetközi tudományos szervezeteknek. Munkásságának legmagasabb elismeréseképpen 1973-ban az MTA levelező taggá, 1982-ben rendes taggá választotta.[4] (Kálmán Béláról: Sebestyén 1983; Keresztes 1993, 1994a, 2013; Kiss 1993a, 1993b, 1997; Honti 2013; valamint ld. a Kálmán Béla emlékülés anyagát a Nyelvtudományi Közlemények 109. számában [2013: 373–406].)

A finnugor tanszék utánpótlásának nevelésében a legnagyobb érdemeket szerző munkatárs **Andrássyné Kövesi Magda** volt (1910–1992), aki két évtizeden át, 1952-től 1972-ig tanított a tanszéken, amely első és egyben utolsó munkahelye volt. Kövesi Magdát kezdettől fogva leginkább az alaktan vonzotta. Bölcsészdoktori értekezését még Budapesten Zsirainál védte meg a vogul igemódokról, majd a szóképzés problematikája felé fordult, a permi nyelveket, elsősorban a zürjént kutatta. Ennek eredménye legfőbb munkája, *A permi nyelvek ősi képzői* (Bp. 1965). Kövesi Magda lelkesen toborozta a hallgatóságot finn és finnugor stúdiumokra, s a finnugor tárgyú szakdolgozatok java része is az ő irányításával készült akkortájt. (Andrássyné Kövesi Magdáról: Keresztes 1981, 2010; Kiss 1991a, 1991b.)

[4] Kálmán Béla főbb művei: *Obi-ugor állatnevek.* Bp. 1938; *Manysi (vogul) népköltési gyűjtemény* III/2. Bp. 1952; *Manysi nyelvkönyv.* Bp. 1955; *Die russischen Lehnwörter im Wogulischen.* Bp. 1961; *Manysi (vogul) népköltési gyűjtemény* IV/2. Bp. 1963; *Chrestomathia Vogulica.* Bp. 1963, 1976, 1989; *Vogul Chrestomathy.* The Hague 1965; *Wogulische Texte mit einem Glossar.* Bp. 1976; *Leszállt a medve az égből.* Bp. 1980; *Munkácsi Bernát. A múlt magyar tudósai.* Bp. 1981. – *A mai magyar nyelvjárások.* Bp. 1951, 1953; *Nyelvjárásaink.* Bp. 1966, 1971, 1974, 1977, 1989; *A nevek világa.* Bp. 1967, 1969, 1973, 1989; *The World of Names.* Bp. 1978; *Szövegtan és tipológia.* Bp. 1984.

Kálmán Béla 1983-as nyugdíjba vonulása után egy évig megbízottként a Magyar Nyelvtudományi Tanszék vezetője, **Sebestyén Árpád** (1929–2014) állt a tanszék élén (munkásságról ld. Juhász 2010; Nyirkos 1999). 1984 őszén a már 65. életévét betöltött, nemzetközileg ismert osztjákológus, **Vértes Edit** (1919–2002) kapta meg a professzori kinevezést és a tanszékvezetést. Ő a tanszék obi-ugor kutatási irányvonalának továbbvitelére lett (volna) hivatva. Nagy lendülettel folytatta a kutatást, mindenekelőtt a finn K. F. Karjalainen és H. Paasonen, valamint a német W. Steinitz osztják gyűjtésének sajtó alá rendezését, emellett uráli népköltészeti segédanyagokat állított össze. Páratlan energiával szorgalmazta Pápay József osztják gyűjtésének kiadását, 1998-ig az egész szöveganyag megjelent. Debreceni tartózkodása idején elkészítette az obi-ugor és a szamojéd anyagot egy mitológiai lexikonhoz, és szerkesztett egy mitológiai kresztomátiát is. Ugyanakkor a látványos egyéni kutatómunka mögött kisebb szerepet kapott az oktatás.[5] (Vértes Editről: Jakab 1989; Kálmán 1989; Keresztes 1994b; Zaicz – Csepregi 2004.)

Keresztes László (1941–) ezt az örökséget vette át 1988-ban. 1964-ben, végzés után azonnal a tanszékre került, így ő lett a tanszék harmadik állandó munkatársa. Behatóan foglalkozott több finnugor nyelvvel. Részt vett Munkácsi szótári gyűjtésének kiadásában, s bölcsészdoktori értekezésének témáját is obi-ugor nyelvészetből választotta. Finnországi lektori éveiben a magyarral mint idegen nyelvvel foglalkozott: az eredetileg finneknek szánt magyar leíró nyelvtanát a Debreceni Nyári Egyetem a 90-es években nemcsak magyarul jelentette meg, hanem kiadta angol, német, francia, olasz, észt és japán nyelven is. Társszerzője több finn nyelvkönyvnek. Összeválogatta az anyagot egy terjedelmes lapp költészeti antológiához, és Bede Anna számára elkészítette a versek nyersfordítását is. Fő kutatási területe a mordvin nyelv története, amelyből kandidátusi fokozatát és az MTA doktora címét is szerezte. Összeállított egy mordvin kresztomátiát is, nemrég pedig megjelentette *Bevezetés a mordvin nyelvészetbe* c. munkáját. 1994 és 2000 között az oslói egyetem finnugor nyelvészprofesszora volt, itt szerkesztette meg társszerzője közreműködésével a norvég–magyar zsebszótárt.[6] Keresztes professzor 2005-ben

[5] Vértes Edit főbb művei Debrecenbe kerülése után: *Bevezetés az uráli népköltészetbe.* Bp. 1986, németül: *Brautfahrten. Ein ostjakisches Heldenepos.* Hamburg 1986. [T. Lovas Rózsával]; *Pápay József osztják hagyatéka* I–VIII. Debrecen 1990–1998; *Mitológiai kresztomátia.* Bp. 1990; *Die Mythologie der Uralier Sibiriens.* In: *Wörterbuch der Mythologie,* 30–31. Lieferung. Stuttgart 2001.

[6] Keresztes László főbb művei: *Aranylile mondja tavasszal. Lapp költészet.* Bp. 1983 [– Bede Anna]; *Mordvin szövegek (erza).* Debrecen 1985; *Geschichte des mordwini-*

ment nyugdíjba, de a mai napig a tanszék igen aktív munkatársa. (Keresztes Lászlóról: Hlavacska 2001; Honti 2001; Zaicz 2001.)

Kiss Antal (1941–) 1964-ben végzett egyetemünkön magyar–latin–finnugor szakon. Ő is obi-ugor nyelvésznek indult, ám végzés után a magyar nyelvészeti tanszéken kapott állást. 1972-ben doktorált magyar nyelvtörténetből, majd ugyanebben az évben átkerült a finnugor tanszékre, ahol a votják nyelvre specializálódott. Emellett kedvelt témája a finn nyelv, amelynek oktatásához színes anyagot állított össze. A finn szakos hallgatóknak elsősorban nyelvtörténetet, műfordítást és mondattant tanított. Érdeklődése a mai napig megmaradt a magyar nyelvtörténet iránt is: ennek eredménye a Jakab Lászlóval közösen készített számítógépes nyelvemléktár-sorozat.[7]

Keresztes László oslói professzorsága idején 1994–1995 között Kiss Antal működött megbízott tanszékvezetőként, majd 1995–98 között a tanszék élére a nemrég elhunyt **Nyirkos István** (1933–2013) került, aki elsősorban magyar nyelvtörténészként, dialektológusként és lexikográfusként ismert. Ő a szerzője a finnül tanulók által sűrűn forgatott, immáron sok kiadást megélt zsebszótáraknak (ld. 2. lábjegyzet), s fontosak magyar nyelvkönyvei is.[8] Fennisztikai munkásságából meg kell említenük Kalevala-kutatásait, magyar–finn kontrasztív nyelvészeti tanulmányait és névtani írásait. Jól ismert kultúrdiplomáciai

schen Konsonantismus I–II. Szeged 1986, 1987; *Chrestomathia Morduinica.* Bp. 1990; *Development of Mordvin Definite Conjugation.* Helsinki 1998; *Bevezetés a mordvin nyelvészetbe.* Debrecen 2011. – *Unkarin kieli.* Helsinki 1974; *Intensiivinen unkarin kurssi.* Jyväskylä 1982; *Jó napot! Yleisradion opetusohjelmat.* Helsinki 1983, 1986; *Gyakorlati magyar nyelvtan.* Debrecen 1992, 1995, 2002; *A Practical Hungarian Grammar.* Debrecen 1992, 1995, 1999; *Praktische ungarische Grammatik.* Debrecen 1992, 1995, 1999; *Grammatica ungherese pratica.* Debrecen 1997, 2000; *Praktiline ungari keele grammatika.* Debrecen 1997; *Grammaire pratique du hongrois.* Debrecen 1998, 2001; *Jitsujo hangariigo bunpo.* Debrecen 2006. – *Finn nyelvkönyv.* Bp. 1979, 1980, 1985, 1992, 1993 [– Outi Karanko – Maria Vilkuna]; *Finn nyelvkönyv 1.* Bp. 1985, 1987, 1995 [– Outi Karanko – Irmeli Kniivilä]; *Finn nyelvkönyv 2.* Bp. 1990 [– Outi Karanko – Irmeli Kniivilä]; *Norsk–ungarsk–norsk lommeordbok. Norvég–magyar–norvég zsebszótár.* Oslo 2002, 2005 [– Ove Lund].

[7] Kiss Antal főbb művei: *Finn (oktatási segédanyag I. évf. magyar szakosoknak).* Debrecen 1986; Jakab Lászlóval közösen: *A Jókai-kódex ábécérendes adattára.* Debrecen 1978; *A Jókai-kódex szókincsének szófaji megoszlása.* Debrecen 1980; *A Birk-kódex ábécérendes adattára.* Debrecen 1983; *A Guary-kódex ábécérendes adattára.* Debrecen 1994; *Az Apor-kódex ábécérendes adattára.* Debrecen 1997; *A Festetics-kódex ábécérendes adattára.* Debrecen 2001.

[8] *Unkarin lukemisto sanastoineen.* Helsinki 1965; *Nykyunkarin oppikirja.* Helsinki 1972, 1979.

tevékenységéről is. (Nyirkos Istvánról ld. Hlavacska 2003; Hoffmann 2003; Maticsák 2013.)

A tanszék oktatói állománya a hetvenes-nyolcvanas években stagnált. Sajnálatos módon kiesett egy finnugrista generáció, amely az utánpótlás megfelelő ritmusát biztosította volna. Személyi téren 1990-ben történt előrelépés **Maticsák Sándor** (1965–) alkalmazásával. A jelenlegi tanszékvezető (2005–) fő kutatási területe kezdetben a névtan volt. A finn nyelv és kultúra iránti érdeklődését jelzi a száz híres finn életét bemutató kislexikon, ill. a kezdő nyelvtanulóknak szánt finn nyelvkönyve, amelyet Anna Tarvainennel közösen készített. Írt könyvet a hét napjainak elnevezéséről az európai nyelvekben, tanszéki kollégái közreműködésével nemrég jelentette meg a rokon nyelvek szótárait bemutató kötetet, s ugyancsak nemrég látott napvilágot a régi mordvin nyelvemlékeket elemző monográfiája is. Jelenleg elsősorban mordvin képzőtani kérdésekkel foglalkozik.[9]

Maticsák Sándor több nemzetközi kongresszus szervezésében működött közre, és több mint két tucat debreceni és jyväskyläi tudományos kiadvány szerkesztésében vett részt. Társszerzője a Debreceni Nyári Egyetem *Hungarolingua* nyelvkönyveinek.[10] Keresztes Lászlóval együtt szerkesztik a *Folia Uralica Debreceniensia* kiadványsorozatot.

A tanszéki oktató- és kutatómunkában időlegesen aspiránsként, illetőleg tudományos ösztöndíjasként hosszabb-rövidebb ideig részt vett A. Molnár Ferenc, Schmidt Éva, Salamon Ágnes és Rusvai Julianna. Külső előadóként korábban Révay Valéria, Palkó Ágnes, Agyagási Klára, Balogh Edina, Máté József és Hajdu Éva tevékenykedett. A közelmúltban Pasztercsák Ágnes, Hrisztina Armutlieva, Dusnoki Gergely, Fodor György és Fábián Orsolya dolgozott a tanszéken.

Tanszékünk jelenlegi állományába tartozik **Takács Judit** adjunktus, aki 2007-ben védte meg PhD-disszertációját magyar névtanból. Kutatási területe

---

[9] *Ki kicsoda Finnországban?* Szerk. Maticsák Sándor. Debrecen 1999; *Finn nyelv.* Debrecen 2002, 2003, 2005, 2010 [– Anna Tarvainen]; *A Mordvin Köztársaság településneveinek rendszere.* Debrecen 1995; *Vándorló napok. A hét napjainak megnevezése az európai nyelvekben.* Debrecen 2006; *A mordvin írásbeliség kezdetei (XVII–XVIII. század).* Debrecen 2012; *Rokon nyelveink szótárai.* Budapest 2014 [– Tóth Anikó Nikolett – Petteri Laihonen].

[10] Hlavacska Edit – Hoffmann István – Laczkó Tibor – Maticsák Sándor: *Hungarolingua 1. Magyar nyelvkönyv kezdőknek.* Debrecen 1991, 1996; *Hungarolingua 2. Magyar nyelvkönyv középhaladóknak.* Debrecen 1993, 2001; *Hungarolingua 3. Magyar nyelvkönyv haladóknak.* Debrecen 1999.

elsősorban a finn névtan, a finn mint idegen nyelv és a kommunikációelmélet. Őelőtte **Kelemen Ivett** tanított a tanszéken, aki lapp nyelvészetből doktorált két évvel ezelőtt. Legutóbb **Dennica Peneva** védte meg finnugor tárgyú disszertációját 2014-ben.[11]

Az oktatómunkába bevonjuk a PhD-hallgatóinkat is. Jelenleg **Tóth Anikó Nikolett, Buzgó Anita** és **Kókai Krisztina** alkotja azt a reményteljes gárdát, akiktől a disszertáció megírását várjuk. A témák sorrendben: a lapp égtájnevek rendszere; a fennomán mozgalom nyelvészeti (névtani) vetülete; finnugor hónapnevek.

Az elmúlt évtizedekben 12-en védték meg bölcsészdoktori / PhD címüket finnugor nyelvészetből. Nyelvek, ill. nyelvcsoportok szerinti megoszlásuk: három obi-ugor (Keresztes László, Grega Sarolta, Kissné Rusvai Julianna), két permi (Vászolyi Erik, A. Molnár Ferenc), két mordvin (Salamon Ágnes, Maticsák Sándor), három lapp (Bogár Edit, Máté József, Kelemen Ivett), észt (Lerch Ágnes) és egy kontrasztív témájú (Dennica Peneva). Hárman szereztek kandidátusi fokozatot (A. Kövesi Magda, Keresztes László). Akadémiai doktori értekezés kettő készült, Kálmán Béláé és Keresztes Lászlóé. Tanszékünk jelenlegi munkatársai közül Keresztes László és Maticsák Sándor habilitált.

4. Nemzetközi kapcsolatok. A tanszék nemzetközi kapcsolatai kezdettől fogva szépen fejlődtek. Rendkívül élénk a diák- és tanármobilitás. Nagyon sok neves finnugor nyelvész van Japántól az Egyesült Államokig, aki felkereste és felkeresi tanszékünket, sok külföldi vendégtanár tart nálunk órákat. A nagyon jó finnországi kapcsolataink közül is kiemelkedik a Jyväskyläi Egyetemmel sok évtizede fennálló szakmai együttműködés és barátság. Tanszékünk munkatársai, ill. itt végzett diákjai közül sokan dolgoztak magyar nyelvi lektorként Jyväskyläben és Helsinkiben,[12] s mai napig rendszeresen tartunk előadásokat finnországi egyetemeken. Keresztes László, Varga Pál és Maticsák Sándor ré-

[11] Pasztercsák Ágnes: *A népábrázolás hagyományának módosulása a XX. század első felének finn prózairodalmában.* Debrecen 2007; Takács Judit: *Keresztnevek jelentésváltozása. Egy tulajdonnév típus közszóvá válásának modellje.* Debrecen 2007; Kelemen Ivett: *A pluratívák az északi számi (lapp) nyelvben.* Debrecen 2015; Dennica Peneva: *Egyeztetési típusok vizsgálata finnugor nyelvekben (magyar, finn, észt, északi lapp).* PhD-disszertáció [kézirat]. Debrecen 2014.

[12] Jyväskyläben: Kiss Antal 1975–81, 1984–85, Keresztes László 1981–84, Kornyáné Szoboszlay Ágnes 1985–88, Varga Pál 1989–92, Maticsák Sándor 1992–96, Szabó Ágnes 1999–2002, Pasztercsák Ágnes 2002–5, Fábián Orsolya 2005–7, Dusnoki Gergely 2007–11; Helsinkiben: Nyirkos István 1962–67, Keresztes László 1969–75, Révay Valéria 1981–84, Máté József 1994–98; Turkuban: Jakab László 1966–70.

vén jelentős részt vállaltunk a jyväskyläi hungarológiai képzés kidolgozásában és két évtizedes „üzemeltetésében". Együtt indítottuk útjára a *Hungarologische Beiträge* c. kiadványsorozatot, szerveztünk konferenciákat, s hathatós segítséget nyújtottunk a 2001-es hungarológiai világkongresszus megrendezésében.

Nagy megtiszteltetés volt tanszékünknek, hogy az egyetem vezetése díszdoktori felterjesztésünket többször is méltányolta. Elsőnek, talán még Pápay kezdeményezésére, a híres vogulkutatót, Artturi Kannistót avatták díszdoktorrá, már Csűri idejében. A neves finnugor nyelvész, Erkki Itkonen 1988-ban, a Jyväskyläi Egyetem rektora, Aino Sallinen pedig 2009-ben lett díszdoktor. Rajtuk kívül a finnugor nyelvészek közül Rédei Károly (2002) és Lars-Gunnar Larsson (2013) kapta meg e kitüntető címet.

Külön kell szólnunk a diplomáciai kapcsolatokról. Rendkívül jó a viszonyunk a finn nagykövetséggel. A korábbi (Jari Vilén) és a jelenlegi (Pasi Tuominen) nagykövet sokat segít nekünk, s gyakran látogatnak el egyetemünkre is.

5. Kiadványok. A tanszék legfőbb kutatási területei – obi-ugor nyelvészet, mordvin nyelvészet, a magyar mint idegen nyelv, a finn mint idegen nyelv – jól tükröződnek a kiadványokban is (ld. az 1–10. lábjegyzeteket). Immáron 22 számot élt meg az 1989-ben indított *Folia Uralica Debreceniensia*, amely mára ERIH C kategóriás folyóirattá nőtte ki magát. A debreceni finnugor kongresszus kiadványainak publikálásán kívül részt vettünk a jyväskyläi finnugor, majd hungarológiai kongresszus anyagának kiadásában, és a *Hungarologische Beiträge* megjelentetésében is. Nálunk látott napvilágot Anssi Halmesvirta jyväskyläi professzor szerkesztésében a *Finnország története* című modern kézikönyv, melynek fordítását Kiss Antal vezérletével tanszékünk volt diákjai végezték. Oktatóink számos tankönyvet és oktatási segédkönyvet, egyetemi jegyzetet publikáltak a finn nyelvtanulás megkönnyítéséhez.

6. Összegzésül elmondhatjuk, hogy a jubiláló tanszék története során oktatta és kutatta a legtöbb finnugor nyelvet. A tanszék történetének első, hosszabb szakaszában a keleti finnugor nyelveknek, az osztjáknak és a vogulnak a kutatása került előtérbe, az utóbbi időben a súlypont a nyugati finnugor nyelvekre tolódott át. A finn nyelv az egyetem fennállása óta állandó kínálatot jelent az oktatás skáláján. Fontosnak tartjuk e kínálat bővítését, fejlesztését, az észttel együtt. Reményeink szerint e beszámolóból kiviláglik, hogy a debreceni finnugor tanszék kis létszámához képest nemzetközileg is számottevő tudományos eredményeket mondhat magáénak.

Irodalom

Bakó Elemér 1941: Csűry Bálint élete és munkássága. Tisza István Tudományegyetem, Debrecen.

Balassa Iván 1988: Csűry Bálint. A múlt magyar tudósai sorozat. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Hlavacska Edit 2001: Keresztes László tudományos és publicisztikai munkássága. Folia Uralica Debreceniensia 8: 13–26.

Hlavacska Edit 2003: Nyirkos István tudományos és publicisztikai munkássága. Magyar Nyelvjárások 41: 19–32.

Hoffmann István 2003: Nyirkos István hetvenéves. Magyar Nyelvjárások 41: 9–18.

Honti László 2001: Köszöntjük a jubiláló Keresztes Lászlót! Folia Uralica Debreceniensia 8: 9–12.

Honti László 2013: A finnugrista Kálmán Béla. Folia Uralica Debreceniensia 20: 376–384.

Jakab Edit 1989: Vértes Edit tudományos munkássága. Folia Uralica Debreceniensia 1: 11–17.

Jakab László 1971: Papp István 70 éves. Magyar Nyelvjárások 17: 5–20.

Jakab László 1990: Magyar és Finnugor Nyelvészeti Tanszék (1914–1952). In: A debreceni magyar és finnugor nyelvtudományi tanszékek története (1914–1990). A KLTE Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 55: 7–15. Debrecen.

Juhász Dezső 2010: Sebestyén Árpád 80 éves. Magyar Nyelv 106: 115–117.

Kálmán Béla 1972: Papp István 1901–1972. Magyar Nyelv 68: 368–370.

Kálmán Béla 1989: Vértes Edit 70 éves. Folia Uralica Debreceniensia 1: 1–10.

Keresztes László 1981: Andrássyné Kövesi Magda 70 éves. Magyar Nyelvjárások 23: 3–9.

Keresztes László 1990: Finnugor Nyelvtudományi Tanszék (1952). In: A debreceni magyar és finnugor nyelvtudományi tanszékek története (1914–1990). A KLTE Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 55: 26–40, 52–68. Debrecen.

Keresztes László 1993: Kálmán Béla nyolcvanéves. Magyar Nyelvjárások 31: 3–4.

Keresztes László 2002: A debreceni finnugrisztikai kutatások története és eredményei. A Finnugor Nyelvtudományi Tanszék 50 éve. Folia Uralica Debreceniensia 9: 3–46.

Keresztes, László 1994a: Zum 80. Geburtstag von Béla Kálmán. Folia Uralica Debreceniensia 3: 149–150.

Keresztes, László 1994b: Zum 75. Geburtstag von Edit Vértes. Folia Uralica Debreceniensia 3: 151–152.
Keresztes, László 2003: The History and Research Findings of Finno-Ugric Studies in Debrecen. The fifty years of the Finno-Ugric Department. Folia Uralica Debreceniensia 10: 3–32.
Keresztes László 2010: 100 éve született Andrássyné Kövesi Magda. Folia Uralica Debreceniensia 17: 261–265.
Keresztes László 2013: Professzorom, Kálmán Béla. Folia Uralica Debreceniensia 20: 385–390.
Kiss Antal 1991a: Andrássyné Kövesi Magda 80 éves. Folia Uralica Debreceniensia 2: 5–11.
Kiss Antal 1991b: Andrássyné Kövesi Magda tudományos munkássága. Folia Uralica Debreceniensia 2: 11–14.
Kiss, Antal 1993a: Béla Kálmán. Bibliographie 1934–1992. Eurolingua, Eurasian Linguistic Association, Bloomington.
Kiss Antal 1993b: Kálmán Béla tudományos és publicisztikai munkássága (1983–1992). Magyar Nyelvjárások 31: 5–11.
Kiss Antal 1997: In memoriam Kálmán Béla (1913–1997). Kiegészítés Kálmán Béla bibliográfiájához. Folia Uralica Debreceniensia 4: 3–8.
Maticsák Sándor 2013: Nyirkos István (1933–2013). Nyelvtudományi Közlemények 109: 470–473.
Nyirkos István 1999: Sebestyén Árpád 70 éves. Magyar Nyelvjárások 37: 7–15.
Sebestyén Árpád 1983: Kálmán Béla hetvenéves. Magyar Nyelvjárások 25: 5–26.
Szathmári István 1995: Bárczi Géza. A múlt magyar tudósai sorozat. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Zaicz Gábor 2001: Keresztes László 60 éves. Nyelvtudományi Közlemények 98: 300–304.
Zaicz Gábor – Csepregi Márta 2004: Vértes Edit emlékezete. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 82.

*

Laitoksen menneisyys ja nykyisyys

LÁSZLÓ KERESZTES – SÁNDOR MATICSÁK

Suomalais-ugrilaisten kielten tutkimus ja opetus alkoi vuonna 1914 Unkarin kielen ja suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitoksen muodossa. Syksyllä 1952 laitos jakautui kahtia Unkarin kielen laitokseksi ja Suomalais-ugrilaisen kielitieteen laitokseksi. Pitkän aikaa suomalais-ugrilaisten kielten opetus kuitenkin sisältyi unkarin kielen opetusohjelmaan, ja vasta 1963 perustettiin suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen oppiaine. Tämä antoi mahdollisuuden sekä aidosti ammatilliselta kannalta pätevöittävään opetukseen että kaikkein parhaan oppilasaineksen valitsemiseen opintoja suorittamaan. Vuonna 1977, laitoksen täyttäessä 25 vuotta, oppiaineesta oli valmistunut jo 16 maisteria. Vuoteen 1990 mennessä heitä oli valmistunut 34 lisää. Tässä yhteydessä mainittakoon, että Unkarissa tutkinto suoritetaan jokaisesta oppinaineesta erikseen, myös sivuaineista.

Laitoksen kannalta hyvin merkittävä oli vuosi 1990, jolloin toimimme Kansainvälisen fennougristikongressin järjestäjinä. Samassa yhteydessä onnistuimme nostamaan oppiaineemme statusta yhtä pykälää korkeammalle ns. B-oppiaineeksi, joka tarkoitti vanhassa järjestelmässä laajaa sivuainetta. Tämä muutos kasvatti opiskelijamääriä ja suoritettuja tutkintoja entisestään, ja saimme suomen kielen lehtorin rinnalle myös viron kielen lehtorin.

Tästä mallista luovuttiin vasta Bolognan prosessin myötä (2007), joka tarkoitti melkoisia muutoksia. Aloitimme toimintamme kokonaan uudestaan kandidaatin tutkintoon kuuluvana 50 opintopisteen suuntautumisvaihtoehtona. Opinto-ohjelman painopisteeksi valikoitui suomen kieli. Vuonna 2009 pystyimme aloittamaan myös maisteritason pääainekokonaisuuden. Tätä rakennetta täydentää vielä tohtorikoulu, joka on toiminut muiden kieliaineiden tohtorikoulun alaisuudessa jo vuodesta 2002. Viime vuosina uusia kandidaattiopiskelijoita on tullut vuodessa jopa 26. Lisäksi pidämme kaikkien tiedekuntien opiskelijoille suomen kielen alkeiskursseja, joille osallistuu 150–200 opiskelijaa lukukausittain.

Nykyisten kandidaatti- ja maisteriopintojen vahvana perustana toimii suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin opetus. Opetamme myös saamen ja viron kieliä. Suomen kielen opettamiselle sekä oppimateriaalien ja sanakirjojen julkaisemiselle on Debrecenissä pitkät perinteet. Laitoksessamme on työskennellyt suomen kielen lehtoreita jo vuodesta 1972, ja heidän työtään on täydentänyt vieraillevien luennoitsijoiden jatkuva virta. Kerran toiminut suomen kielen aineopettajien koulutus päättyi Bolognan prosessin myötä, mutta nyt yritämme

saada sen käynnistettyä uudelleen. Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen saralla laitoksemme on menestynyt myös mm. mansin, hantin, mordvan ja saamen kielten tutkimuksessa.

Laitoksen johdossa on toiminut vuosikymmenten saatossa useita ansioituneita henkilöitä. Oppiaineen perustajan Béla Kálmánin jalanjälkiä ovat astuneet Árpád Sebestyén, Edit Vértes, László Keresztes, (Keresztesin Oslossa työskennellessä professorina) Antal Kiss, István Nyirkos sekä nyt Sándor Maticsák. Suomen kielen lehtoreina ovat vuosien saatossa toimineet Outi Karanko-Pap, Marketta Huitu, Harri Mantila, Irene Wichmann, Pirkko Lehto, Heidi Vaarala, Tuula Jäppinen, Anna Tarvainen, Sanna Lähde (nyk. Manner), Petteri Laihonen ja nyt Susanna Virtanen.

Tällä hetkellä laitoksen vakituiseen henkilökuntaan kuuluu laitoksenjohtajan lisäksi yliassistentti Judit Takács. Myös laitoksen jatko-opiskelijat Anikó Nikolett Tóth, Anita Buzgó ja Krisztina Kókai kantavat osansa opetustunneista ja valmistelevat samalla väitöskirjojaan.

Kansainväliset suhteemme ovat olleet tiiviitä ja kehittyneet aina laitoksen alkuajoista asti. Opiskelija- ja opettajavaihto on vilkasta useiden eri vaihto-ohjelmien (Erasmus, CIMO, Campus Hungary, kahdenväliset sopimukset) muodossa. Myös Suomen Budapestin-suurlähetystön kanssa tehty monipuolinen yhteistyö on mainitsemisen ja kiittämisen arvoista.

Erityisen tärkeäksi yhteistyökumppaniksi on muodostunut Jyväskylän yliopisto. Rehtori Matti Manninen on keväällä 2015 allekirjoittanut Debrecenin ja Jyväskylän yliopistojen välisen sopimuksen yhteisestä tohtorinkoulutusohjelmasta. Moni laitoksemme henkilökunnasta tai entisistä opiskelijoista on toiminut unkarin kielen lehtorina Jyväskylän yliopistossa. Laitoksemme työntekijät László Keresztes ja Sándor Maticsák, sekä kirjallisuuden professori, Pál Varga ovat olleet aktiivisesti rakentamassa ja ylläpitämässä Jyväskylän yliopiston hungarologian opintokokonaisuutta sekä perustamassa ja toimittamassa *Hungarologische Beiträge* -julkaisua.

Laitoksellemme on ollut suuri kunnia, että Debrecenin yliopisto on myöntänyt sekä Erkki Itkoselle (1988) että Aino Salliselle (2009) kunniatohtorin arvon. Heidän lisäkseen sama kunnianosoitus on fennougristien piirissä myönnetty Károly Rédeille (2002) ja Lars-Gunnar Larssonille (2013).

Laitoksen julkaisutoiminta on vuosikymmenten ajan ollut tasokasta ja monipuolista. Tällä hetkellä julkaisemme vuosittain Folia Uralica Debreceniensia -kausijulkaisua sekä tilanteen mukaan muita julkaisuja.

[Käännös: Susanna Virtanen]